

Claudiopolis Ganymedes Mozaïği

The Ganymede Mosaic of Claudopolis

S. Sezin SEZER*

(Received 15 November 2021, accepted after revision 28 September 2022)

Öz

Claudiopolis (Bolu), Antik Dönem'de Bithynia Bölgesi sınırları içerisinde yer alan önemli bir kenti. 2011 yılında kent merkezinde yapılan kurtarma kazısı çalışması esnasında Ganymedes mozaïği açığa çıkarılmıştır. Ganymedes mozaïği kentteki bir Roma villasının zemininde yer almış olan bir taban mozaïğidir ve dikdörtgen bir biçimde düzenlenmiştir. Mozaik tabanı 3,60 m. x 6,70 m ölçülerindedir. Ölümlülerin en güzeli sayılan Ganymedes, Dardanos soyundan ve Troya kral ailesindedir. Zeus, İda dağının yamaçlarında sürülerini otlatırken gördüğü genç Ganymedes'e aşık olmuştur. Kartalını göndererek ya da bizzat kendisi kartal kılığına girerek Ganymedes'i Olympos'a kaçırmış ve onu tanrılar sofrasına şarap sunucusu yapmıştır. Hellenistik Dönem sanatında ve edebiyatında favori bir konu olan Ganymedes'in kaçırılması olayı daha sonra Romalı mozaik sanatçıları için de popülerliğini devam ettirmiştir. Mozaik sanatçılarının repertuvarlarında Ganymedes'in efsanesine ilişkin olarak en çok tercih edilen tasvir Zeus'un kartal kılığına girerek Ganymedes'i Olympos'a kaçırmayı sahnelerdir. Claudopolis mozaïğinde ise bu popüler sahnenin bir sonraki aşamasında Ganymedes Olympos'da şarap sunucusu olarak devam eden hayatında kartal'a içki sunarken tasvir edilmiştir. Bu sahnenin tasvirinin oldukça az bulunmuş olması da yine Claudopolis Ganymedes mozaïği'nin önemini arttıran diğer bir unsurdur. Dikdörtgen biçiminde düzenlenmiş olan sahnenin sol tarafına kartal, sağ tarafına ise Ganymedes yerleştirilmiştir. Bu figürlü panonun etrafında bir sıra basit örgü bandı, bir sıra düz bant ve iki sıra kesişen dairelerden oluşan bordür düzenlemesi yer almaktadır. Figürlü sahnede doğal ortamın göstergesi olan kaya, ağaç ve bitki motifleri kullanılmamıştır. Claudopolis mozaïği, sahip olduğu stilistik ve ikonografik özellikler itibarıyla MS 3. yüzyılın sonu - 4. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Claudopolis, mozaik, Ganymedes, Zeus, kartal, Olympos.

Abstract

Claudiopolis (Bolu) was a prominent city in Bithynia during the Ancient Period. The Ganymede mosaic was discovered during a rescue excavation at the city center in 2011. The Ganymede mosaic is a floor mosaic arranged in a rectangle and situated on the ground of a Roman villa in the city. The size of the mosaic base is 3.60 m. x 6.70 m. Ganymede, considered as the most beautiful of mortals, was descended from the Dardanians and belonged to the Trojan royal family. Zeus saw and fell in love with the young Ganymede while he had been tending sheep on the slopes of Mount Ida. Zeus either summoned an eagle or turned into an eagle himself to transport the youth to Mount Olympus where he was appointed as cupbearer of the gods. The story of the abduction of Ganymede became popular in Hellenistic art and literature and continued to be so among Roman mosaic artists. The most preferred depiction with regard to the myth of Ganymede in the repertoire of mosaic artists was the scene of Zeus turning into an eagle to abduct Ganymede and bring him to Olympus. The mosaic of Claudopolis depicts the following stage of the events in which Ganymede, during his life as a cupbearer in Olympus, offers a drink to the eagle. The depiction of this scene has rarely been found, which also adds to the significance of the Claudopolis Ganymedes mosaic. The scene arranged in a rectangle shows the eagle on the left side and Ganymede on the right side. The panel with figures is surrounded by a border consisting of a line of simple guilloche, a straight band and two lines of intersecting circles. The scene does not involve any bolder, tree or plant motifs as indicators of a natural environment. Due to its stylistic and iconographic characteristics, the mosaic of Claudopolis is estimated to date back to the late 3rd century or early 4th century AD.

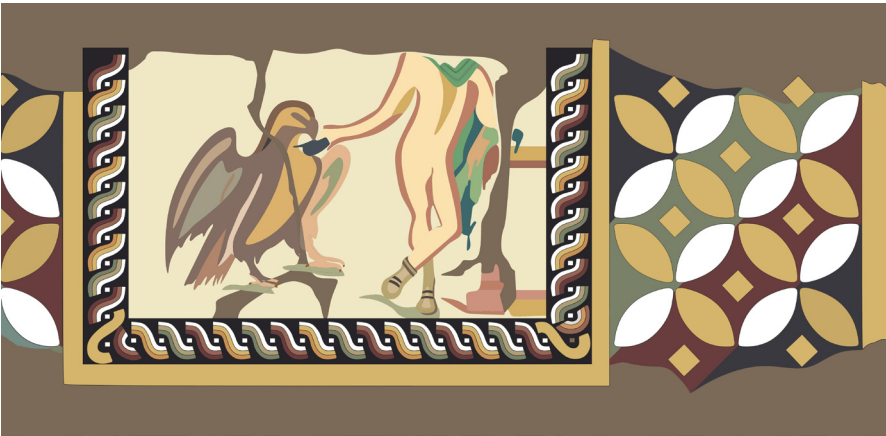
Keywords: Claudopolis, mosaic, Ganymede, Zeus, eagle, Olympus.

* S. Sezin Sezer, Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kars, Türkiye. <https://orcid.org/0000-0002-2844-0513>. E-mail: sezinsezer1@hotmail.com

Bithynion-Claudiopolis (Bolu), (Kent hakkındaki kaynakça için bk. Magie 1950: 307, 546, 590, 596, 614, 622, 1190-1191; Dörner 1952: 32-67; Vermeule 1968: 317-318, 151; Boatwright 2000: 100, 105) Antik Dönem’de Bithynia Bölgesi sınırları içerisinde yer alan önemli bir kentti. 2011 yılında kent merkezinde yapılan kurtarma kazısı¹ çalışması esnasında Ganymedes mozaïği açığa çıkarılmıştır (Res. 1, Çiz. 1). Dikdörtgen panolar biçiminde kesilen mozaik, plakalar halinde Bolu Müzesi’nin deposuna kaldırılmıştır. Mozaik tabanı 3,60 x 6,70 m ölçülerindedir. Mozaïğin yapımında 1 cm küplük doğal taşlar ve asıl sahne bölümünde de 0,5 cm. küplük daha küçük boyutlu tesseralar kullanılmıştır. Mozaik döşemenin neredeyse tümü yok olmuştur. Yalnızca merkezde yer alan figürlü pano ve geometrik bordüre ait çok az bir parça korunmuştur. Figürlü panoda üç adet derin çatlak oluşmuştur ve Ganymedes’in başı eksiktir. Mozaik döşemenin belli yerlerinde düşen sütun gövdesi ve sütun başlığı sebebiyle çökme meydana gelmiş ve buna bağlı olarak kabarmalar oluşmuştur.

Resim 1
Claudiopolis Ganymedes Mozaïği (Bolu Müzesi Arşivi).

Çizim 1
Claudiopolis Ganymedes Mozaïği’nin çizimi.

Ölümlülerin en güzeli sayılan Ganymedes, Dardanos soyundan ve Troya kral ailesindedir. Babası Troya’ya adını veren Troya kralı Tros iken annesi ırmak tanrı Skamandros’un kızı Kallirhoe’dur. Homeros onun serüvenini şöyle anlatır (Hom.II. XX. 230-235):

¹ Bolu ili, Merkez İlçe, Akpınar Mahallesi, “III.Derece Arkeolojik Sit Alanı” içinde kalan 12 pafta, 194 ada, 32 numaralı parsel.

“Erikhthonios'tan Tros doğdu, Troyalılar'ın kralı.
Kusursuz üç oğlu oldu Tros'un da:
İlos, Assarakos, tanrılara denk Ganymedes.
En güzeliydi Ganymedes ölümlü insanların,
tanrılar kaçırıp onu Olympos'a,
Zeus'a şarap sunan olsun diye,
dediler güzelliğiyle yaşasın tanrılar arasında,”

Ganymedes'e vurulup onu kaçırıp ya da kaçırıp tanrı Zeus'tur. Ganymedes'i İda dağı'nın yamaçlarında sürülerini otlatırken görmüş ve delikanlıyı kaçırıp Olympos'a getirmesi için kuşu olan kartalı göndermiştir. Ya da kendisi bizzat kartal biçimine girmiş ve oğlanı pençelerinin arasına alıp kaçırmıştır. Bunun karşılığı olarak Zeus, çocuğun babasına ölmez atlar² armağan etmiş ve Ganymedes'i de tanrılar sofrasında Hebe yerine şarap sunucusu olarak kullanmıştır (Erhat 1997: 116). Bunun yanı sıra Ganymedes'i yıldızlar arasında *Aquarius* (Su Taşıyıcı) olarak ölümsüzleştirmiştir (March 2014: 292).

1. Ganymedes'in İkonografisi

Antik Dönem sanatında Ganymedes mitolojisi ile ilgili tasvirler ilk olarak M.Ö.6.yüzyılın ikinci yarısında seramikler üzerinde (Sichtermann 1988: 157-158 no. 57-60 pl. 80-81) ortaya çıkmış ve Roma Dönemi sonuna kadar devam etmiştir. MÖ 5. yüzyıl boyunca seramikler üzerinde görülen en yaygın tasvir Zeus tarafından peşinden koşulan Ganymedes'in yer aldığı sahnedir (Sichtermann 1959: 13-15 pl. 6-11; Sichtermann 1988: 156-157 no. 8-50 pl. 76-79). Bu tasvirlerde Zeus asası ile yer alırken Ganymedes bir horoz ile tasvir edilmiştir³. MÖ 470'de Olympia'dan terrakotta bir grupta Zeus'un sağ kolu ile kavradığı Ganymedes'i kaçırıldığı sahne betimlenmiştir (Sichtermann 1959: 10 pl. 5; Furtwängler 1964: pl. K fig. K 1; Sichtermann 1988: 157 no. 56 pl. 80). İlk kez MÖ 4. yüzyılda Ganymedes, bir kartal tarafından taşınırken tasvir edilmiştir. Plinius; MÖ 4.yüzyılın ortalarında heykeltıraş Leokhares'in, Ganymedes ve kartaldan oluşan bronzdan bir grup yaptığını aktarmış ve bu grubu tanımlamıştır. Vatikan Müzesi'nde yer alan ve bir masa ayağı işlevine sahip olan mermer grup Leokhares'in söz konusu eseri ile ilişkilendirilmiştir (Richter 1950: 285 fig. 737; Sichtermann 1988: 166 no. 251 pl. 95; Ridgway 1997: 247 pl. 58). Antik Dönem sanatında Ganymedes genç bir delikanlı olarak tasvir edilmiştir (Res. 2). Genellikle bir desteğe yaslanmış ve bacaklarını çaprazlamış biçimde ayakta durmaktadır (Amelung 1903: fig. 589 a Taf. 75; Phillips 1960: figs. 20-23; Gazda 1981: 56; Sichtermann 1988: 161 no. 124 pl. 84). Vücudunun büyük bölümünü açıkta bırakan tek omuzu üzerinde tutturulmuş bir khlamys (Amelung 1903: 702-703 no. 587 pl. 75; Gazda 1981: 56) giymiştir, başına Phryg başlığı (Amelung 1903: fig. 589a pl. 75; Phillips 1960: figs. 20-21, 23; Gazda 1981: 56) yerleştirilmiştir ve ayaklarında bot (Phillips 1960: figs. 20-21; Gazda 1981: 56) bulunmaktadır. Elinde tuttuğu nesnelere arasında pedum (Amelung 1903: fig. 589a pl. 75; Phillips 1960: figs. 21-23), mızrak (Phillips 1960: fig. 20) ve kadeh (Amelung 1903: fig. 589 a pl. 75; Phillips 1960: fig. 21) yer almaktadır. Genellikle açık havada doğal bir kayalık (Phillips 1960: figs. 20-23) üzerindedir. Etrafında kartal (Amelung 1903: fig. 589a pl. 75; Phillips 1960: figs. 20-23; Gazda 1981: 56), köpek (Phillips 1960: figs. 21-23; Gazda 1981: 56), keçi (Gazda 1981: 56) ve syrinx (Phillips 1960: fig. 23) yer almıştır.

Resim 2

Ganymedes ve kartal heykeli

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ganymede_eagle_Chiaramonti_Inv1376_n2.jpg

2 Bunlar “güneşin altında yaşayan atların en iyileriydi” der Homeros (İlyada V.265-267).

3 Burada horoz, orijinalde erotik bir sembol değil, evcil hayvan dövüşünün hediyesi olarak yer almıştır.

2. Ganymedes Mozaikleri'nin Genel İkonografik Özellikleri

Ganymedes, mozaikler üzerinde ilk olarak Hellenistik Dönem'de tasvir edilmeye başlanmıştır (Morgantina Ganymedes mozaïği bk. Phillips 1960: 244 fig. 4; Tsakirgis 1989: 399-400 no.3 figs. 11-13; Dunbabin 1999: 21-22, fig. 19). Hellenistik Dönem sanatında ve edebiyatında favori bir konu olan Ganymedes'in kaçırılması olayı daha sonra Romalı mozaik sanatçıları için de popülerliğini devam ettirmiştir. Mozaikler üzerindeki tasvirlerde Ganymedes bir khlamys (Phillips 1960: 256 fig. 12; 257 fig. 13; 257 fig. 14; 257 fig. 15; 258 fig.16; 258 fig.17; 259 fig.18; Cimok 2000: 145) giymiştir, başına Phryg başlığı (Phillips 1960: 257 fig. 13; 257 fig. 15; 258 fig.16; 258 fig.17; Topçu 1986: 511 fig.12; Cimok 2000: 145) yerleştirilmiştir, ayaklarında bot (Phillips 1960: 244 fig. 4; 256,fig. 12; 257 fig. 13; 257 fig. 14; 257 fig. 15; 258 fig.16; Topçu 1986: 511 fig.12; Cimok 2000: 145) yer alır, bazen de ayakları çıplaktır (Phillips 1960: 258 fig. 17), elinde bir pedum (Phillips 1960: 244 fig. 4; 256 fig. 12; 257 fig. 13; 258 fig.16; 258 fig.17; 259 fig.18) ya da mızrak (Phillips 1960: 256 fig. 12; Kondoleon 1995: 138 fig. 83; Cimok 2000: 145) tutmaktadır. Mozaik sanatçılarının repertuvarlarında Ganymedes'in efsanesine ilişkin olarak iki farklı sahne yer almıştır. Birinci sahnede; Zeus'un kartal kılığına girerek Ganymedes'i Olympos'a kaçırması tasvir edilmiştir. Bu sahne kendi içerisinde kartal'ın Ganymedes'i yerde iken yakaladığı sahne (Phillips 1960: 256 fig. 12 (Sousse-Trocadero mozaïği); Phillips 1960: 257 fig. 13 (Sousse-Arsenal mozaïği); Phillips 1960: 257 fig. 15 (Roma-Baccano mozaïği); Waywell 1979: 303-304 fig. 47 (Thessalonika mozaïği); Topçu 1986: 511 fig.12 (Seleukeia-Kalykadnos mozaïği) ve kartal'ın Ganymedes'i gökyüzünde uçarak taşıdığı sahne (Phillips 1960: 244 fig. 4 (Morgantina mozaïği); Kondoleon 1995: 136 fig. 81 (Nea Paphos mozaïği); Kondoleon 1995: 126-127 fig. 74 (Volubilis mozaïği); Kondoleon 1995: 139 fig. 84 (El Jem mozaïği); Phillips 1960: 259 fig. 18 (Viyana mozaïği); Kondoleon 1995: 140 fig. 85 (İtalya mozaïği); Phillips 1960: 258 fig. 16 (Bignor mozaïği); Phillips 1960: 258 fig. 17 (Orbe mozaïği); Cimok 2000: 145 (Tarsus mozaïği) olmak üzere iki farklı ikonografik gruba bölünmüştür. İkinci sahnede; Olympos'a kaçırılmasından sonra Zeus'un tanrılara içki sunucusu yaptığı Ganymedes, yeni görevini yerine getirirken betimlenmiştir. Bu sahne de yine kendi içerisinde Ganymedes'in kartal'a içki sunduğu sahne (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği); Jiménez 2020: 145 fig. 6 (Antiocheia mozaïği); Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği); Jiménez 2020: 146 fig. 8 (New York mozaïği) ve Ganymedes'in Zeus'a içki sunduğu sahne (Lavin 1963: 264 fig. 131; Canciani 1997: 447 no. 305 pl. 296) olmak üzere iki farklı ikonografik gruba ayrılmıştır.

3. Ganymedes ve Kartal Panosu

Antik dönem mozaiklerinde çoğunlukla tasvir edilen Ganymedes efsanesi; bir kartala dönüşmüş olan Zeus'un genç adamı kaçırması sahnesidir. Ganymedes'in, kartal'a içki sunduğu sahnenin tasviri çok daha azdır. Claudiopolis mozaïğinde bu ikinci sahne tasvir edilmiştir. Sahnede; Ganymedes, edebi kaynaklarda anlatıldığı gibi Olympos'daki tanrılara şarap sunucusu olarak görevini yerine getirmektedir ve mekan olarak Ganymedes ve kartal Olympos'dadır.

Claudiopolis mozaïğinin merkezindeki dikdörtgen biçimindeki krem rengi zemine sahip figürlü panonun sağ tarafında yer alan Ganymedes, bir pedestal'e dayanmış şekilde ayakta durur iken tasvir edilmiştir (Res. 3). Vücudu hemen hemen çıplak gösterilmiştir. Sağ omzunda tutturulmuş yeşil ve koyu mavi renginde bir khlamys giymiştir. Önde boyun kısmını örten khlamys buradan arkaya atılmıştır. Yana açtığı sol kolunu dirsekten bükmüş ve pedestal üzerine

Resim 3
Claudiopolis Ganymedes Mozaïği figürlü
panel detayı (Bolu Müzesi Arşivi).

yerleştirmiştir. Arkadan gelen khlamys sol el bileği üzerine atılarak buradan aşağıya sarkıtılmıştır. Sol elinde bir pedum tutmaktadır. Sağ kolunu yana doğru açmıştır ve sağ elinde tuttuğu kadeh ile kartal'a içki sunmaktadır. Vücut ağırlığını sabit olan sağ bacak taşımaktadır. Bu nedenle kalça konturu belirli bir kavisle bu yanda dışa doğru çıkmıştır. Sol bacak dizden bükülerek önde sağ bacağın üzerinden çapraz olarak atılmış ve bot giymiş olan ayak yalnızca parmak uçları ile yere basmıştır. Krem rengi olan botlarının, bağcıkları ise koyu kahverengindedir. Duruşu itibariyle "S" çizen bir vücut hareketi ortaya çıkmıştır. Benzer örneklerde olduğu gibi başında bir Phryg başlığı taşıyor olmalıdır. Duruş biçimi ve hareketi dikkate alındığında başını kendi sağına doğru çevirmiş yani sol tarafında yer alan kartal'a doğru bakmakta olduğu anlaşılmaktadır. Ganymedes'in çıplak teni açık pembe ve krem rengi ile gölgelendirilmiştir. Ayaklarının altındaki gölge yeşil renkte iki sıra tesseradan oluşmuştur.

Figürlü panonun sol tarafında yer alan kartal ayakta durmaktadır. Kartal, sağa $\frac{3}{4}$ profilden işlenmiştir. Sol ayağı önde sağ ayağı ise geridedir. Hafifçe yukarı doğru kaldırdığı kanatlarını yarım açmıştır. Bu durum da ona bir hareket kazandırmıştır. Başını hafifçe öne doğru eğmiş ve gagasını kadehin içine daldırarak içki içmekte iken tasvir edilmiştir. Kartalın; kuyruk, kanat, karın, bacak ve ayak konturları bordo renktedir. Kanatlarındaki tüyler yeşil ve pembe renkte iken beyaz ve sarı renk ile gölgelendirilmiştir. Krem rengi ile gölgelendirilmiş olan kuyruğu pembe ve sarı renklere sahiptir. Karın kısmı pembe ve sarı renkte iken krem rengi ile gölgelendirilmiştir. Bacaklar ve ayaklar koyu pembedir. Baş konturu koyu sarı, başı açık sarı, göz konturu koyu kahverengidir. Bacak ve ayakları pembe ve sarı, tırnakları bordo rengindedir. Ayaklarının altındaki gölge yeşil renkte iki sıra tesseradan oluşmuştur.

Kadehin ağız kısmı koyu mavi iken gövdesi mavinin tonları ile gölgelendirilmiştir. Pedestal'ın alt ve üst profili pembe ve sarı renklere iken gövdesi krem rengindedir. Gölgesi ise bordo renkte iki sıra tesseradan oluşmuştur. Ganymedes ve kartal zemin üzerinde farklı seviyelere yerleştirilmiştir. Ayaklarının altında gölge çizgisi işaretlenmiştir. Pedestal'in gölge çizgisi de gösterilmiştir.

4. Ganymedes'in Kartal'a İçki Sunması Sahnesinin Tasvir Edildiği Mozaikler'in Genel İkonografik Özellikleri

Ganymedes'in kartal'a içki sunması sahnesinin konu edildiği mozaikler üzerinde iki farklı kompozisyon söz konusudur.

4. a. Ganymedes'in Ayakta İken Kartal'a İçki Sunması Sahnesi

Ganymedes sahnenin sağında iken kartal solundadır (Cimok 2000: 111 (Antiocheia mozaïği), Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) ve Claudiopolis mozaïği) ya da Ganymedes sahnenin solundayken kartal ise sağındadır (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği). Ganymedes genellikle ayakta bağımsız durur iken (Cimok 2000: 111 (Antiocheia mozaïği), Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği), Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) bazen de bir pedestal'e yaslanmış (Claudiopolis mozaïği). Vücudunun büyük bölümünü açıkta bırakan bir khlamys giymiştir. Khlamys çeşitli biçimlerde düzenlenmiştir: ya sağ omuz üzerinde tutturulup arkaya atılmış (Cimok 2000: 111 (Antiocheia mozaïği), önde sol kol üzerinden sarkıtılmış (Claudiopolis mozaïği) ya yalnızca sol kol üzerine atılmış ve buradan sarkıtılmış (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği) ya da sol omuz üzerinden arkaya atılmıştır (Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği). Başında Phryg başlığı taşımaktadır (Cimok 2000: 111 (Antiocheia mozaïği), Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği), Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği). Ayakları bazen çıplaktır (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği), Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) bazen de bot giymiştir (Claudiopolis mozaïği). Sol elinde bir pedum (Claudiopolis mozaïği) ya da bir mızrak (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği) sağ elinde ise bir kadeh tutmaktadır. Kartal ya direkt olarak zeminde (Claudiopolis mozaïği) ya da küçük bir pedestal veya altar üzerinde ayakta durmaktadır (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği), Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği). Bazen kanatlarını yarım açmış (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği) ve Claudiopolis mozaïği) bazen de tamamen kapatmıştır (Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği). Olayın açık havada Olympos'da geçmesi sebebiyle mekanda ya doğal ortamı yansıtan yapraklı bir ağaç yer almıştır (Cimok 2000: 111 (Antiocheia mozaïği) ya da doğal ortam (ağaç, bitki, kaya) tamamen ortadan kaldırılmıştır (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği), Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) ve Claudiopolis mozaïği). Sahnede bazen mızrak ve kalkanın yanı sıra Zeus ile Ganymedes arasındaki aşkı simgeleyen diğer bir mitolojik figür olarak Eros da yer almıştır (Cimok 2000: 111 (Antiocheia mozaïği). Bazen zemin çizgisi gösterilmiş (Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) bazen de yalnızca ayakların gölgesi (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği) ve Claudiopolis mozaïği) belirtilmiştir. İki örnekte sahnenin etrafını bordür olarak basit örgü motifi çevirmiştir (Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) ve Claudiopolis mozaïği).

4. b. Ganymedes'in Oturur Durumda İken Kartal'a İçki Sunması Sahnesi

Doğal bir kayalık üzerine oturmuş olan Ganymedes, sol koldan atılan ve buradan aşağıya sarkıtılmış olan bir khlamys giymiştir. Başında Phryg başlığı yer alır ve ayağında botları vardır. Sol elini kartalın sağ kanadının üzerine yerleştirmiştir ve sağ elinde kadeh tutmaktadır. Açık alanda kayalıklara ve yeşilliklere yer verilmiştir. Olay açık havada geçtiği için kartal kayalık bir zemin üzerinde ayakta durmaktadır. Kanatlarını hafifçe yukarı kaldırmış ve yarım açmıştır, içki içtiği kadehe yukarı doğru kaldırdığı sağ ayağı ile destek vermektedir (Jiménez 2020: 146 fig. 8 (New York Mozaïği).

5. Geometrik Motifler

5.1. Basit Örgü Motifi

Döşeme üzerinde Ganymedes ve kartal'ın yer aldığı krem rengi zemine sahip olan figürlü panelin etrafını çeviren dikdörtgen siyah bir çerçevenin içerisinde yer alan çok renkli, gölgeli basit örgü bandı bordür olarak kullanılmıştır. Basit örgü bandını dört farklı renk grubuna sahip olan ilmekler oluşturmuştur. Birinci ilmek: koyu mavi-açık mavi-krem, ikinci ilmek: bordo-pembe-krem, üçüncü ilmek: koyu sarı-açık sarı-krem ve dördüncü ilmek: koyu yeşil-açık yeşil-krem renklerinden oluşmuştur ve bu düzenleme dönüşümlü olarak devam ettirilmiştir. Koyu renkten açık renge doğru giden bu sıralama sonucunda ışık-gölge etkisi yaratılmıştır. Her iki ilmeğin aralarındaki orta bölüme kare biçiminde olan krem renginde bir tessera yerleştirilmiştir.

Basit örgü motifi Klasik Dönem ve Hellenistik Dönem çakıl mozaikler (Salzmann 1982: 90, no.34, pl.17,3 (Elaios mozaïği); Salzmann 1982: 90, no.36, pl.27,2 (Eretria mozaïği); Salzmann 1982: 98 no.74 pl. 60,1 (Olbia mozaïği); Salzmann 1982: 105-106 no.98 pl.31,4 (Pella mozaïği); Salzmann 1982: 108 no.104 pl.32,1-2 (Pella mozaïği); Salzmann 1982: 113 no. 125 pl. 63,3-4 (Tarsus mozaïği) ile Hellenistik Dönem'de tessellatum tekniğindeki mozaiklerin Joyce 1979: 256 pl.34 fig.10 (Delos mozaïği); Dunbabin 1999: 35, fig.36 (Delos mozaïği); Dunbabin 1999: 224 fig. 235 (Pergamon mozaïği) özellikle çerçevelerinde yaygındır. Claudiopolis mozaïğinde olduğu gibi basit örgü motifi Antiocheia (Cimok 2000: figs. 27, 57, 121, 136, 146, 185, 194), Adana (Budde 1972: 20-24 fig.5), Tarsus (Budde 1972: 121-126 fig.147) Zeugma (Önal 2009: 48, 59, 106), Ephesos (Dunbabin 1999: 226 fig.238), Milet ve Prusias ad Hypium (Sezer 2015: 126 fig. 2) mozaiklerinde figürlü panelin çerçevesi olarak kullanılmıştır.

5.2. Düz Çizgi

Basit örgü bandı ile kesişen dairelerin arasında yer alan düz çizgi üç sıra krem rengi tesseralardan oluşmuştur.

5.3. Kesişen Daireler Motifi

Düz çizgiden sonra kesişen dairelerden oluşan bordür yer almaktadır. Merkez panonun sağ kenarında korunmuş olan kalıntılardan kesişen dairelerin iki sıra olduğu anlaşılmaktadır. Dört iç motifinden oluşan teğet yarım dairelerin sol üst ve sağ altı krem rengi iken sağ üst ve sol altı çaprazlama bir biçimde sarı renkli tesseralar ile oluşturulmuştur. Dairelerin merkezine çaprazlama olarak üçer sıra bordo, üçer sıra yeşil ve üçer sıra siyah zeminli içbükey kareler yerleştirilmiştir. Bu içbükey karelerin ortasında sarı renkli tesseralardan oluşan bir kare yer almıştır.

Kesişen daireler motifi Claudiopolis mozaïğinde olduğu gibi Antiocheia (Cimok 2000: 42), Korykos (Budde 1972: 101-104 fig. 101), Zeugma (Önal 2009: 40, 45, 55, 70-71, 80), Ephesos (Dunbabin 1999: 226 fig.238) ve Prusias ad Hypium (Sezer 2015: 124 fig. 1) mozaiklerinin bordüründe kullanılmıştır.

6. Claudiopolis Ganymedes Mozaïği'nin Diğer Ganymedes Mozaikleri ile Karşılaştırılması

Claudiopolis Ganymedes mozaïği; Ganymedes'in merkez panonun sağ tarafında kartal'ın ise sol tarafında yer almasıyla, sağ kolunu yana doğru açarak sağ tarafında yer alan kartala sağ elindeki kadeh ile içki sunmasıyla Antiocheia

Ganymedes mozaïği (Res. 4), (Cimok 2000: 111) ve Sevilla Ganymedes mozaïğiyle (Res. 5), (Jiménez 2020: 146 fig. 7) khlamys'in sağ omuz üzerinde tutturulması, arkaya atılması ve öne alınarak sol kolun üzerinden sarkıtılmasıyla Antiocheia Ganymedes mozaïğiyle (Cimok 2000: 111), Ganymedes'in ayaklarına bot giymesiyle New York Ganymedes mozaïğiyle (Res. 6), (Jiménez 2020: 146 fig. 8) kartal'ın hafifçe yukarı doğru kaldırdığı kanatlarını yarım açmasıyla Astigitanus Ganymedes mozaïği (Res. 7), (Jiménez 2020: 144 fig. 5) ve New York Ganymedes mozaïğiyle (Jiménez 2020: 146 fig. 8), doğal ortamın göstergesi olan kaya, ağaç ve bitki motiflerinin hiçbirinin kullanılmamış olmasıyla Astigitanus Ganymedes mozaïği (Jiménez 2020: 144 fig. 5) ve Sevilla Ganymedes mozaïğiyle (Jiménez 2020: 146 fig. 7), figürlü panelin etrafını çeviren bordürde basit örgü motifinin kullanılmış olmasıyla Sevilla Ganymedes mozaïği (Jiménez 2020: 146 fig. 7) ile ortak özellikler taşımaktadır.

Resim 4

Antiocheia Ganymedes Mozaïği (Antioch Expedition Archives, Department of Art and Archaeology, Princeton University).

Resim 5

Sevilla Ganymedes Mozaïği (flickr.com).

Resim 6

New York Ganymedes Mozaïği (Jiménez 2020: fig. 8).

Resim 7

Astigitanus Ganymedes Mozaïği (Jiménez 2020: fig. 5).

Resim 8
Yivli Lahit üzerinde Ganymedes ve Kartal Sahnesi (Bartman 2000: fig. 11.12).

7. Genel Değerlendirme

Ganymedes ve kartalın hikayesi Roma mozaiklerinde ve diğer sanat dallarında popüler bir konudur. Klasik Dönem sanatında efsanenin tasvirleri bilinmemektedir. Ganymedes'in Zeus tarafından Olympos'a kaçırılması efsanesinden en erken olarak Homeros (Hom.II.V,265) bahsetmiştir. Bu efsaneyi mozaikler üzerine ilk olarak Hellenistik dönem sanatçıları uyarlamıştır. Morgantina'daki Ganymedes Evi'nin *oecus*'unda⁴ yer alan döşeme mozaïğinde genç Ganymedes figürü büyük bir kartal tarafından çevrilmiş olarak tasvir edilmiştir. Ganymedes'in bir kartal tarafından kaçırılması efsanesinin orijinali bilinmemekle birlikte döşeme mozaiklerinin teknik ve ikonografisini inceleyen Phillips, Morgantina mozaïği'nin duvar resimlerindeki bir prototipten türetildiği sonucuna varmıştır (Phillips 1960: 261).

Antik dönem mozaikleri üzerinde Ganymedes efsanesine dair iki farklı sahne bulunmaktadır. Birinci sahnede; İda dağında bir çoban olan Ganymedes'in Zeus'un kartalı tarafından ya da bizzat bir kartala dönüşmüş olan Zeus tarafından Olympos'a kaçırılması tasvir edilmiştir. İkinci sahnede; edebi kaynaklarda anlatıldığı gibi Ganymedes artık Olympos'dadır ve ölümsüzlüğe kavuşmuştur. Bundan sonraki yaşamında tanrılara şarap sunucusu olarak hizmet edecektir. Claudiopolis mozaïğinde bu ikinci sahne yani efsanenin kaçırılma sonrasındaki yaşananları tasvir edilmiştir. Olympos'da yer alan Ganymedes, karşısında bulunan kartal'a içki sunarak görevini yerine getirmektedir.

Mitolojik geleneğe göre, Ganymedes ruhun ölümsüzlüğünün bir sembolü olmuştur (Gazda 1981: 59). Roma Dönemi'nde yivli lahitler üzerinde de Claudiopolis mozaïğine benzer sahneler tasvir edilmiştir. Bu lahitlerde Ganymedes'in kartal tarafından kaçırılmasından önceki ve sonraki durum olmak üzere iki farklı yer ve zaman birleştirilmiştir (Huskinson 2015: 164). İda dağının personifikasyonu olan nymphe ve ağaç tasviri ile vurgulanan kırsal alan, Ganymedes'in Skamandros'un kıyısında bir çoban olduğu daha önceki yaşamına işaret eder iken sahnede kartalın yer alması onun Olympos'da Zeus'a şarap sunucusu olduğu daha sonraki yaşamını tasvir etmiştir (Res. 8), (Huskinson 2015: 165 fig.1.4; Sichtermann 1988: 161 no. 109 pl. 83).

Bir diğer gelenekte Zeus'un aşkı Ganymedes erkek homoseksüel ilişki için bir prototip olarak görülerek mitin erotik yönü vurgulanmıştır (Gazda 1981: 59). Buna rağmen tasvirlerde öykünün erotik yönü çok daha az tercih edilmiştir (Ostia'da Jüpiter ve Ganymedes Evi'nin doğu duvarında yer alan duvar resmi üzerinde Zeus ve Ganymedes tasvir edilmiştir. bk. Sichtermann 1988: 158 no. 76 pl. 82).

Ganymedes'in kaçırılması efsanesini tasvir eden mozaiklerin tümünün döşeme planı ve fonksiyonu belirlenememiş olmasına rağmen döşemelerin bazılarının evlerin *triclinium*⁵ ve *cubiculum*⁶ bölümlerinde yer almış olduğu tespit edilmiştir (Triclinium örneği için bkz. Phillips 1960: 257 fig. 13 (Sousse (Arsenal) mozaïği); Kondoleon 1995: 126-127 fig. 74 (Volubilis mozaïği); *Cubiculum* örneği için bkz. Phillips 1960: 256 fig. 12 (Sousse (Trocadero) mozaïği). Antiocheia'daki Açık Büfe Akşam Yemeği Evi'nin apsidal bir odasında bulunan mozaik; işlenen konu ile mekanın fonksiyonu arasındaki doğrudan ilişkinin muhtemelen en

4 Hellenistik evlerde ana kabul salonu ve toplantı salonu, Roma evlerinde ise yine büyük kabul salonu işlevi gören *oecus*, akşam yemeği için de kullanılmış olmalıdır. bk. Dunbabin 1999: 343.

5 Roma evlerinin yemek odaları için kullanılan standart bir terimdir. Genellikle duvarlarda karşılıklı olarak ve duvarların yanları boyunca üç yatak içermektedir. bk. Dunbabin 1999: 343.

6 Roma evinin yatak odasıdır, uyumak için kullanılması yanı sıra dinlenmek için de kullanılmıştır. bk. Dunbabin 1999: 342.

açık örneği olmalıdır. Yan tarafına kalkanı ve mızrağı yerleştirilmiş olan ve bir madalyon içerisinde yer alan Ganymedes, Zeus'un kartalına içki sunmaktadır. Bu sahnenin etrafına mutfak eşyaları ve yiyecekler ile tamamen dolu olan bir ziyafet masası yerleştirilmiştir. Dolayısıyla bu sahne; Zeus'un şarap sunucusu tarafından servisin yapıldığı Olympos'daki bir şölen ile ev sahibinin yemek öğününün birleştirilmiş olduğu anlamını taşımaktadır (Kondoleon 1995: 142). Akşam yemeği ile bağlantısı açık olmamasına rağmen diğer Roma evlerinin resepsiyon odasında Ganymedes kompozisyonlarının kullanılmış olması benzer çağrışımlar taşıyor olmalıdır. *Triclinium*'da yer almış olan Ganymedes sahneleri ve Antiocheia örneği Ganymedes mitinin akşam yemeği aktivitesine uygun olduğuna işaret etmektedir.

Mozaikler üzerinde Ganymedes'in kaçırılmasının (Kondoleon 1995: 126-127 fig. 74 (Volubilis mozaïği), Kondoleon 1995: 139 fig. 84 (El Jem mozaïği), Phillips 1960: 244 fig. 4 (Viyana mozaïği) ve Olympos'daki yaşamının (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği); Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) anlatıldığı tasvirlerin etrafında yer alan figürlü sahneler incelendiğinde Mevsim motiflerinin tercih edilen figürler arasında yer aldığı görülmektedir. Söz konusu bu kombinasyonda yani Ganymedes, dört mevsim figürleri ile birlikte tasvir edildiğinde; mutluluğu arttıran ve iyi şansın sembolü olarak kabul edilmiş olmalıdır (Huskinson 2015: 141). Bunun yanı sıra Ganymedes tasvirlerinin etrafında yer alan diğer figürlü sahneler arasında Zeus'un aşkları (Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği); Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği), vahşi hayvanlar (Phillips 1960: 257 fig. 13 (Sousse (Arsenal) mozaïği) ve Kondoleon 1995: 140 fig. 85 (İtalya mozaïği), dans eden Maenadlar (Phillips 1960: 244, fig. 4 (Bignor Mozaïği) ve Herakles'in işleri (Kondoleon 1995: 126-127 fig. 74 (Volubilis mozaïği) yer almaktadır. Ganymedes sahnesini çeviren geometrik motifler içerisinde en çok basit örgü motifi tercih edilmiştir (Phillips 1960: 244 fig. 4 (Orbe mozaïği); Kondoleon 1995: 136 fig. 81 (Nea Paphos mozaïği); Kondoleon 1995: 140 fig. 85 (İtalya mozaïği), Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) ve Claudiopolis mozaïği). Döşeme mozaiklerinde Ganymedes sahnelerinin dikdörtgen biçiminde (Phillips 1960: 244 fig. 4 (Morgantina mozaïği); Phillips 1960: 257 fig. 15 (Roma-Baccano mozaïği); Jiménez 2020: 144 fig. 5 (Astigitanus mozaïği); Jiménez 2020: 146 fig. 8 (New York mozaïği); Kondoleon 1995: 136 fig. 81 (Nea Paphos mozaïği) ve Claudiopolis mozaïği) olmasının yanı sıra daha çok bir madalyon içerisinde (Phillips 1960: 256 fig. 12 (Sousse (Trocadero) mozaïği); Phillips 1960: 257 fig. 13 (Sousse (Arsenal) mozaïği); Phillips 1960: 258 fig. 16 (Bignor Mozaïği); Phillips 1960: 258 fig. 17 (Orbe mozaïği); Phillips 1960: 259 fig. 18 (Viyana mozaïği); Kondoleon 1995: 139 fig. 84 (El Jem mozaïği); Kondoleon 1995: 140 fig. 85 (İtalya mozaïği); Cimok 2000: 111 (Antiocheia mozaïği); Jiménez 2020: 146 fig. 7 (Sevilla mozaïği) yer alması tercih edilmiştir.

Claudiopolis Ganymedes mozaïği; kentteki bir Roma villasının zemininde yer almış olan bir taban mozaïğidir. Dikdörtgen bir biçimde düzenlenmiş olan mozaïge kompozisyon enlemesine yerleştirilmiştir. Mozaïğin tek panodan oluşması, figürlerin açıklı-koyulu gölgelendirmelerle tonlanarak hacimlendirilmesi dolayısıyla kuvvetli ışık ve gölge oyunları mozaikteki Hellenistik Dönem sanat geleneğinin etkisine işaret etmektedir. Sahne açık havada geçmektedir. Doğal zemin Ganymedes ve kartal'ın ayaklarının altındaki gölgelendirmelerle belirtilmiştir. Doğal ortamın göstergesi olan kaya, ağaç ve bitki motifleri tamamen ortadan kaldırılmıştır. Kartal'ın 4/3 duruşu, sol ayağının önde, sağ ayağının geride olması, kanatlarının hafifçe yanlara açılması; Ganymedes'in sol bacağını sağ bacağının önüne yerleştirerek bacaklarını çaprazlaması, sol

kolunu pedestala yaslaması ve sağ kolunu yana açması ile mekan derinliği sağlanmıştır. Ganymedes'in bacaklarını çaprazlayarak yaslanma pozunu; orijinali Hellenistik Dönem'e dayanan ve Roma döneminde kopya edilmiş heykellerinin (Sichtermann 1988: 155, no. 4, pl. 76) yanı sıra Roma dönemine ait yivli bir lahit üzerindeki sahnede (Huskinson 2015: 13 fig.1.5; Sichtermann 1988: 161 no. 110 pl. 83) de yer almıştır. Ganymedes'in bu duruş biçimi mozaikler üzerindeki diğer figürlere de uygulanmıştır (Antiocheia Kırmızı Döşeme Evi mozaïği üzerinde yer alan Adonis figürü bkz. Levi 1947: pl. XIV; Tarragona, Perseus ve Andromeda mozaïğindeki Perseus figürü bkz. Blazquez 2011: 147 fig.17; Zeugma'daki Dionysos ve Ariadne'nin evliliğinin tasvir edildiği mozaik üzerindeki genç erkek figürü bkz. Önal 2009: 80-81).

Antiocheia Açık Büfe Akşam Yemeği Evi'ndeki Ganymedes mozaïği'nin (İS 3.yüzyılın başları), (Cimok 2000: 111) Ganymedes'in, merkez panonun sağ tarafında yer alması, khlamys'in sağ omuz üzerinde tutturulması, arkaya atılması ve öne alınarak sol kolun üzerinden sarkıtılması, sağ kolunu yana doğru açarak sağ tarafında yer alan kartala sağ elinde yer alan kadeh ile içki sunması ve kartal'ın merkez panonun sol tarafında yer alması gibi Claudiopolis Ganymedes mozaïği ile ortak olan özellikleri onların aynı orijinalin kopyaları olduğuna işaret etmektedir.

Antiocheia mozaiklerinde de basit örgü motifi Claudiopolis mozaïğinde olduğu gibi figürlü panelin çerçevesi olarak yer almış (Cimok 2000: figs. 27, 57, 121, 136, 146, 185, 194) ve aynı zamanda kesişen daireler motifi bordürde kullanılmıştır (Cimok 2000: 42). Bunun yanı sıra Antiocheia Adonis mozaïğinde yer alan Adonis figürünün (Res. 9 a-b) bacaklarını çaprazladığı yaslanma hareketi ve sol kolu üzerindeki khlamys düzenlemesiyle Claudiopolis mozaïğindeki Ganymedes figürü ile taşıdığı benzerlik bu iki figürün aynı kopya kitabından kopya edilmiş olduğu düşüncesini akla getirmektedir.

Resim 9a-b
Antiocheia Adonis Mozaïği (Antioch Expedition Archives, Department of Art and Archaeology, Princeton University).

Farklı bir mitolojik konu işlenmiş olmasına rağmen Prusias ad Hypium Orpheus mozaïği (Res.10-11), (İS 3.yüzyılın sonu-4.yüzyılın başları), (Sezer 2015: 124 fig. 1) figürlü panelin etrafını basit örgü bandının ve kesişen dairelerin çevirmesinin yanı sıra basit örgü motifinin ilmeklerindeki renk tonlamaları ve ışık-gölge etkisinin oluşturulmasıyla Claudiopolis Ganymedes mozaïği ile ortak özellikler taşımaktadır.

Dolayısıyla Claudiopolis Ganymedes mozaïği sahip olduğu stilistik ve ikonografik özellikler itibariyle İS. 3.yüzyılın sonu-4.yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

Claudiopolis ve Prusias ad Hypium kentlerinin Bithynia Bölgesi'nde yer alması dolayısıyla coğrafi yakınlıkları gözönüne alındığında Prusias ad Hypium ve Claudiopolis mozaïğinde tercih edilen ortak motif kombinasyonu sebebiyle bu mozaikler aynı ustanın ya da aynı atölyeye ait ustaların üretmiş olması ihtimal dahilindedir.

Sonuç olarak Claudiopolis mozaïği güneyin etkisi altında Antiocheia civarından gelen bir usta tarafından veya güneyden getirtilen bir kopya kitabı dikkate alınarak Claudiopolis civarındaki bir atölye tarafından yapılmış olmalıdır.

Resim 10
Prusias ad Hypium Orpheus Mozaïği (Foto: Yazar).

Resim 11
Prusias ad Hypium Orpheus Mozaïği basit örgü bandı detayı (Foto: Yazar).

Ganymedes Figürü									
Ganymedes Mozaikleri	Merkez panonun sol tarafında	Merkez panonun sağ tarafında	Ayakta	Oturur	Khlamys	Phryg başlığı	Ayaklarında bot ile	Ayakları çıplak	Pedum
Claudiopolis	-	x	x	-	x	-	x	-	x
Antiocheia	-	x	x	-	x	x	-	-	-
Sevilla	-	x	x	-	x	x	-	x	-
Astigitanus	x	-	x	-	x	x	-	x	-
New York	x	-	-	x	x	x	x	-	-

Kartal Figürü				
Ganymedes Mozaikleri	Merkez panonun sol tarafında	Merkez panonun sağ tarafında	Zeminde	Pedestal üzerinde
Claudiopolis	x	-	x	-
Antiocheia	x	-	-	-
Sevilla	x	-	-	x
Astigitanus	-	x	-	x
New York	-	x	x	-

Tablo 1
Ganymedes'in Kartal'a İçki Sunarken Tasvir Edildiği Döşeme Mozaikleri'nin Karşılaştırılması.

Geometrik Bordür				
G a n y m e d e s Mozaikleri	Basit Örgü Motifi	Kesişen Daireler Motifi	Figürlü Bordür	Mimari Dekorasyondaki Yeri
Claudiopolis	x	x	-	?
Antiocheia	-	-	-	?
Sevilla	x	-	Zeus'un Aşkları - Mevsimler	?
Astigitanus	-	-	Zeus'un Aşkları - Mevsimler	<i>Triclinium</i>
New York	-	-	-	?

Kaynaklar – Bibliography

- Amelung 1903 W. Amelung, Die Sculpturen des Vaticanischen Museums, Band I, Berlin.
- Bartman 2002 E. Bartman, "Eros's Flame: Images of Sexy Boys in Roman Ideal Sculpture", *Memoirs of the American Academy in Rome, Supplementary Volumes, Vol. 1, The Ancient Art of Emulation: Studies in Artistic Originality and Tradition from the Present to Classical Antiquity*, 249-271.
- Blázquez 2011 J. M. Blázquez, "Mythology in Mosaics of Zeugma and Hispania. Similarities and Differences", M. Şahin (ed.), *11th International Colloquium on Ancient Mosaics, Bursa*, 137-162.
- Boatwright 2000 M. T. Boatwright, *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, Princeton.
- Budde 1972 L. Budde, *Antike Mosaiken in Kilikien. Band II, Die Heidnischen Mosaiken*, Recklinghausen.
- Canciani 1997 F. Canciani, "Zeus / Jüppiter", *LIMC VIII*, 421-470.
- Cimok 2000 F. Cimok, *Antioch Mosaics*, İstanbul.
- Dörner 1952 F. K. Dörner, *Bericht über eine Reise in Bithynien*, Wien.
- Dunbabin 1999 K. M. D. Dunbabin, *Mosaics of the Greek and Roman World*, Cambridge.
- Erhat 1997 A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul.
- Furtwängler 1964 A. Furtwängler, *Masterpieces of Greek Sculpture*, Chicago.
- Gazda 1981 E. K. Gazda, "Ganymede and the Eagle: A Marble Group from Carthage" *Archaeology* 34, 4, 56-60.
- Huskinson 2015 J. Huskinson, *Roman Strigillated Sarkophagi, Art and Social History*, Oxford.
- Jiménez 2020 L. N. Jiménez, "On the Representation of Ganymede in the Roman Mosaic of the Loves of Zeus from Astigi (Baetica)", *JMR* 13, 139-148.
- Joyce 1979 H. Joyce, "Form, Function and Technique in the Pavements of Delos and Pompeii" *AJA* 83, 3, 253-263.
- Kondoleon 1995 C. Kondoleon, *Domestic and Divine. Roman Mosaics in the House of Dionysos*, London.
- Lavin 1963 I. Lavin, "The Hunting Mosaics of Antioch and Their Sources. A Study of Compositional Principles in the Development of Early Mediaeval Style", *DOP XVII*, 179-286.
- Levi 1947 D. Levi, *Antioch Mosaic Pavements*, Princeton.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor, I-II*, Princeton.
- March 2014 J. March, *Klasik Mitler, S. Lim (çev.)*, İstanbul.
- Önal 2009 M. Önal, *A Corpus Zeugma Mosaics*, İstanbul.
- Phillips 1960 K. M. Phillips, "Subject and Technique in Hellenistic-Roman Mosaics: A Ganymede Mosaic from Sicily", *ArtB* 42, 4, 243-262.
- Richter 1950 G. M. A. Richter, *The Sculpture and Sculptors of the Greeks*, London.
- Ridgway 1997 B. S. Ridgway, *Fourth-Century Styles in Greek Sculpture*, Wisconsin.
- Salzmann 1982 D. Salzmann, *Untersuchungen zu den Antiken Kieselmosaiken*, Berlin.
- Sezer 2015 S. Sezin Sezer, "The Orpheus Mosaic of Prusias ad Hypium" *JMR* 8, 123-140.
- Sichtermann 1959 H. Sichtermann, "Zeus und Ganymed in Frühklassischer Zeit", *AntK* 2, H.1, 10-15.

- Sichtermann 1988 H. Sichtermann, "Ganymedes" LIMC IV-1, 154-169; LIMC IV-2, 75-96.
- Topçu 1986 Ç. Topçu, "Seleukeia-Kalykadnos 1984 Yılı Kazı Çalışmaları", VII. KST, 509-517.
- Tsakirgis 1989 B. Tsakirgis, "The Decorated Pavements of Morgantina I: The Mosaics", AJA 93, 3, 395-416.
- Vermeule 1968 C. C. Vermeule, Roman Imperial Art in Greece and Asia Minor, Cambridge.
- Waywell 1979 S. E. Waywell, "Roman Mosaics in Greece", AJA 83, 3, 93-321.